

SIMON ZSOLT

BESZÁMOLÓ A VI. NEMZETKÖZI HETTITOLÓGIAI KONFERENCIÁRÓL

(6° CONGRESSO INTERNAZIONALE DI ITTITOLOGIA,
RÓMA, 2005. szeptember 5—9.)

Pavia után másodszer ismét Olaszországnak jutott az a megtisztelő feladat, hogy 2005-ben helyt adjon a hettitológusok háromévente megrendezett konferenciájának, amely feladatnak a római La Sapienza Egyetem kisebb zökkenőkkel ugyan, de megfelelően eleget is tett. Tizennyolc ország képviselőjében¹ kilencvenegy kutató tartott előadást, általában két szekcióba osztva, amelyek azonban nem tematikusan voltak szervezve, így számos rokon témájú előadás ütközött. Mint mindig, most is elmaradt néhány előadás, holott például *Ahmet Ünalét* (München) felfokozott várakozás előzte meg (*Das Königreich Zalpa in Südostanatolien und die gleichnamige Phantomstadt am Schwarzmeer: das Ende einer falschen Rekonstruktion*). Sajátos szokásnak hódolt az olasz és török kutatók többsége, miszerint angol címmel és absztrakttal jelentkeztek, de az előadást már anyanyelvükön tartották (melyek egyébként a tudományág hivatalos nyelvei). Az előadások többsége a nyelvészet (különös tekintettel a hieroglif luvira), a régészet, a történelem és a vallástörténet témakörébe tartozott, mely jól mutatja e tudományág jelenlegi fejlődésének főbb irányait. Figyelemre méltóan sok előadás hangzott el a felfutóban lévő hurritológia területéről is.² Egyes kutatók szerint e tudományág már oly öreggé vált, hogy érdemes elkezdni kutatni a történetét is: *Susanne Heinhold-Krahmer* (Salzburg): *A. Goetze und die Ahhiyawa-Frage*; *Isabelle Klock-Fontanille* (Limoges): *Retour sur l’histoire du déchiffrement des hiéroglyphes hittito-louvites: quelques réflexions sur le statut de la bilingue de Karatepe*. Helyszüke miatt mindössze néhány, fontosabb előadást emelnék ki a konferencia gazdag anyagából.

¹ Európai Unió (Németország, Olaszország, Egyesült Királyság, Hollandia, Franciaország, Belgium, Spanyolország, Ausztria, Lengyelország, Szlovénia; Magyarország: *Stipich Béla* (PTE BTK — ELTE BTK) és a jelen sorok szerzője (ELTE BTK: *Zur Funktion des hattischen Suffixes -ma*), Törökország, Egyesült Államok, Izrael, Japán, Grúzia, Kanada, Oroszország.

² *Volkert Haas* (Berlin): *Beispiele poetischer Techniken im hurritischen Schrifttum*; *Joost Hazenbos* (Lipscse): *Der Essiv des hurritischen Personalpronomens*; *Dennis Campbell* (Chicago): *The Old Hurrian Verb*; *Stefano de Martino* (Trieszt)—*Mauro Giorgieri* (Róma): *Literatur zum hurritischen Lexikon (LHL)*: on-line Bibliographie des hurritischen Wortschatzes; *Mirjo Salvini* (Róma): *Gli archivi hurriti di Boğazköy (Corpus der hurritischen Sprachdenkmäler)*. Realizzazione di un progetto di lunga lena.

A nyelvészeti előadásoknál a nyelvtörténeti problémák domináltak. *Alwin Kloekhorst* (Leiden) azt bizonyította, hogy a pl. 2. személy ragjai (-*tten(i)*), illetve -*šten(i)*), mielőtt az előbbi elkezdte volna kiszorítani az utóbbit a hettita nyelv története folyamán bizonyos töosztályokban, eredetileg kiegészítő eloszlásban állottak (előbbi a *mi-*, utóbbi a *hi-*-konjugáció ragja volt) — e rekonstrukció azonban ismét felveti az indoeurópai alapnyelvi perfectum pl. 2. személyrag alakjának kérdését (The Hittite 2pl.-ending -*sten(i)*). *Kazuhiko Yoshida* (Kyoto) elemzése arra hívta fel a figyelmet, hogy a hettita sg. 3. -*a(ri)* -*ta(ri)* ragváltozata belső hettita újítás, így nem vetíthető ki az indoeurópai alapnyelvre sem (Another archaic linguistic feature in Hittite). *H. Craig Melchert* (Chapel Hill) azt vetette vizsgálat alá, hogy a „Hettita Középbirodalom” újabban mellőzött³ koncepciójával összekapcsolt „középhetita” nyelvfázis fenntartható fogalom-e pusztán nyelvészeti kritériumok alapján. Anyaggyűjtése szerint szemben az óhettitával és az újhettitával, egységes középhetita nyelvtan nem adható meg, mivel valójában a két említett nyelvfázis közötti átmeneti periódusról van szó (Middle Hittite Revisited). Az indogermanistákat folyamatosan foglalkoztató kérdésnek, a hettita vallás indoeurópai örökségének is szenteltek két előadást, ám ezeket, mint bármelyik hasonló vizsgálatot, nagy óvatossággal kell kezelni a kérdéskört övező módszertani problémák egész sorozata miatt: *Norbert Oettinger* (Erlangen): Zur Zahlensymbolik bei den Hethitern; *Heiner Eichner* (Bécs): Erbe und Neuerung in altanatolischen Religionen indoeuropäischer Überlieferung aus sprachwissenschaftlich-philologischer Perspektive. Az indoeurópai őstörténet tárgykörébe tartozott *Onofrio Carruba* (Pavia) előadása, amely egyrészt egy másik konferencián már elhangzott előadással nagy mértékben azonos volt,⁴ másrészt egy előadásban aligha oldható meg a görög föld őstörténetének összes problémája a neolitikumtól a mykénéi civilizációig, harmadrészt úgy bizonyosan nem, ha a hangtörvények nyújtotta szigorú módszertani keretet figyelmen kívül hagyjuk (La Grecia e l’invasione luvia).

Kiemelkedően magas színvonalú előadásokat tartottak a hieroglif luvi problémáival foglalkozó kutatók. *Elisabeth Rieken* (Marburg) a hieroglif luvi hat TA olvasatú (TA [ta], TÁ [ta], CAPERE/TÁ [ta], TA/L₄ [la/li²], TA/I₅ [la/li³], CRUS/TA₆ [ta]) jele közül a TÀ hangértékét határozta meg pontosabban: [da] (Die *ta*-Zeichen des Hieroglyphen-Luwischen). *Petra M. Goedegebuure* (Leiden) a KARATEPE bilingvis feliratról kiindulva, kiegészítve az egyenlő szövegekkel, kimutatta, hogy a hieroglif luvi *pin* ‘ott, akkor’ (< **apin*) és *zin* ‘itt’ jelentése valójában az *apa-* ‘az’ és *za-* ‘ez’ mutató névmások ablativusai (The Hieroglyphic-Luwian pronominal ablative on -*in*), melynek eredete azonban ismeretlen. E filológiai és módszertanilag felettebb megalapozott előadásokkal szemben állt *Carol F. Justus* (Austin/Texas) dolgozata, aki a hettita mondatok szerkezetét önkényesen kiválogatott és meglehetősen tágan értelmezett modern nyelvelméleti terminusok intuitív használatával vélte feltárni (Syntactic Structures in Mursili’s Aphasia).⁵

A régészeti előadások között nagy várakozás előzte meg *Aygül Süel* és *Mustafa Süel* (Ankara) előadásait: mint köztudomású, ők Ortaköy feltárói, akik az ott talált tetemes mennyiségű ékírásos táblából az eltelt másfél évtized alatt mindössze néhány kiadásáig jutottak el, a feltárásról pedig csak szűkszavú beszámolókkal tudósítanak. Ezt a hagyományt folytatva a régésznök ezúttal az ásatásokon talált, kiadatlan táblákról sorolta fel a helyneveket, kommentár nélkül (New geographical names found in the Ortaköy-Sapinuwa tablets). Férje távollétében ő olvasta fel annak előadását is, melyből kiderült, hogy az ortaköyi ásatások befejezése és publikálása helyett attól nem messze újabb felszín nyitottak (Ortaköy-Sapinuwa Agilönü excavation). Ígéretesnek tűnt *Güngör Karauğuz* és *K. Özcan* (Konya) előadása, akik a tarhuntaššai településhálózatot kívánták feltérképezni, ám az írott és régészeti források használata helyett azt az igen egyszerű megoldást választották, hogy a régió nagyobb, tellnek tűnő dombjait jóváírták a hettitáknak, majd méretük szerint hierarchiába sorolták őket —

³ Ld. A. *Archi*: Middle Hittite — “Middle Kingdom”. In: G. Beckman—R. Beal—G. McMahon (szerk.): *Hittite Studies in Honor of Harry A. Hoffner Jr. on the Occasion of His 65th Birthday*. Winona Lake 2003. 1—12. Vö. Tr. Bryce: *The Kingdom of the Hittites*. Oxford 2005². 5—6.

⁴ “Vorgriechisch”-Luwisch in Griechenland und in Creta (sic!). XII. Fachtagung der Indogermanischen Gesellschaft, Krakó, 2004. október 4.

⁵ Modern nyelvelméletek és az anatóliai nyelvek összekapcsolására ugyanakkor szép munkákat is találni, pl. S. *Luraghi*: *Old Hittite Sentence Structure*. London—New York 1990; vagy *Petra M. Goedegebuure*: *Reference, Deixis and Focus in Hittite. The demonstratives ka- “this”, apa- “that” and asi “yon”*. Studien zu den Boğazköy-Texten 49. Wiesbaden, sajtó alatt.